

Öz-yönelimin Yaşam Tatmini Üzerindeki Etkisinde Girişimcilik Algısının Aracı Rolü

The Mediating Role of Entrepreneurship Perceptions on the Relationship between Self Orientation and Life Satisfaction

Ceylan Gazi Uçkun* & Fatma Korkmaz** & Serdar Yener***

Öz

Bu çalışmada öz-yönelim algısının yaşam tatmini üzerindeki etkisinde girişimcilik algısının aracı rolü incelenmiştir. Yaşam tatmini yada diğer adıyla öznel iyi oluş algısı bireylerin yaşamlarından memnuniyet düzeyi olarak tanımlanmaktadır. Girişimcilik günümüzde yaygın olarak yenilikçi ticari davranışları tanımlamak için kullanılan bir kavram olarak görülürken gelişim psikologları tarafından gelişimin bir önemli bir safhası olarak da tanımlanmaktadır. Girişimcilik bir ihtiyacın giderilmesine yönelik somut davranışları barındırır. Bireylerin mizaç ve karakterleriyle birlikte yaşamış oldukları deneyimlerin yönelimler üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Özyönelim bireyin karar verme ve davranma sürecinde kendi odaklı değerlendirmeler yapmasını tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Bireylerin yönelimleri bireylerin bireysel ve sosyal ihtiyaçlarını belirlerken bu ihtiyaçların giderilmesi bireylerin yaşam tatmini elde etmelerini ve mutlu olmalarını da sağlayabilir. Öz belirleme kuramı çerçevesinde modellenen araştırmada bireylerin benlik yönelimli olmasının bireyleri girişimciliğe yönlendirebileceği ve girişimcilik davranışları gösterdikçe yaşam tatmini elde edebilecekleri düşünülmektedir. Bu çerçevede yapılan literatür taramasıyla araştırma modeli dizayn edilmiş olup 640 üniversitesi öğrencisi üzerinde yapılandırılmış soru formlarıyla uygulanmıştır. SPSS 21 ve Process 3.0 kullanılarak uygulanan analiz sonuçlarına göre girişimciliğin tam aracılık rolü gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özyönelim, girişimcilik, yaşam tatmini

Abstract

The effect of self orientation on the life satisfaction through entrepreneurship is studied in this research. Life satisfaction in other words subjective wellbeing is defined as the satisfaction level of individuals in their lives. Entrepreneurship which is accepted as to define inovative commercial behaviors is also defined as an important stage of development of individuals by development psychologists. Entrepreneurship includes some behaviours which are indispensable for meeting some requirements of individuals. With temperament and character there are also some other dimensions like experiences which are affecting orientations of individuals. Self orientation is based on self assessments which are focused on self of individuals. Personal and social requirements determine orientations of individuals and meeting this requirements predicts life satisfactions of individuals and makes them happy. Self orientations of individuals are thought to predict entrepreneurial behaviours of individuals and through this individuals' life satisfaction will increase as their autonomy requirements are met within frames of self determination theory. The research model is designed with the literature review and 640 university students are composing sample group. SPSS 21 and Process 3.0 are used to conduct mediating tests to analyze relationships among variables. Mediating effect of entrepreneurship is observed according to the test results.

Keywords: self orientation, entrepreneurship, life satisfaction

* (Prof. Dr); Kocaeli Üniversitesi, Hereke Ömer İsmet Uzunyol MYO, guckun@gmail.com, ORCID: orcid.org/0000-0002-0169-5401

** (Dr. Arş. Görv); Kırşehir Ahi Evren Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme, ftmttkk1@gmail.com, ORCID: orcid.org/0000-0003-0164-1136

*** (Doç. Dr.); Sinop Üniversitesi, Boyabat İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İşletmecilik ve Ticaret, serdaryener@sinop.edu.tr ORCID: orcid.org/0000-0003-1413-7422

Extended Summary

The effect of self orientation on the life satisfaction through entrepreneurship is studied in this research. Life satisfaction in other words subjective wellbeing is defined as the satisfaction level of individuals in their lives. Entrepreneurship which is accepted as to define inovative commercial behaviors is also defined as an important stage of development of individuals by development psychologists. Entrepreneurship includes some behaviours which are indispensable for meeting some requirements of individuals. With temperament and character there are also some other dimensions like experiences whih are affecting orientations of individuals. Self orientation is based on self assessments which are focused on self of individuals. Personal and social requirements determine orientations of individuals and meeting this requirements predicts life satisfactions of individuals and makes them happy. Self orientations of individuals are thought to predict entrepreneurial behaviours of individuals and through this individuals' life satisfaction will increase as their autonomy requirements are met within frames of self determination theory. The research model is designed with the literature review and 640 university students are composing sample group. SPSS 21 and Process 3.0 are used to conduct mediating tests to analyze relationships among variables. Mediating effect of entrepreneurship is observed according to the test results.

Methodology:

The research is a qualitative study aimed at determining the mediating role of entrepreneurship on the relationship between self orientations and life satisfaction. The sample group consists of 640 university students in different departments of Sinop University. The structured interview form developed by the researchers was used as data collection tool. Self orientation scale of Perren et al. (2012), Personal Entrepreneurship Scale of İncik and Uzun (2017) and Life satisfaction scale of Dağlı and Baysal (2016) are used as instruments of research.

According to reliability tests all results are above required limits (.785 for Self Orientation, .849 for Life Satisfaction and, 979 for Entrepreneurship Perception Cronbach Alpha). As for validity tests explanation rates are sufficient to conduct correlation and regression tests (% 62 explanation rate, 9 items 3 factors for Self Orientation, % 62 explanation rate, 5 items 1 factor for Life Satisfaction and , % 59 explanation rate, 31 items 2 factors for Entrepreneurship Perception).

Results, discussion and conclusion:

According to the Pearson correlation tests positive and weak relation between self orientation and entrepreneurship ($R=,235^{**}$, $p<.01$), positive and weak relationship between self orientation, normal and positive relationship between entrepreneurship and life satisfaction ($R=,446^{**}$, $p<.01$) were observed.

Baron and Kenny's mediation model is used to analyze datas. According to the model in first stage the effect of self orientation on entrepreneurship is observed. Self orientation perceptions are observed to increase entrepreneurship % 42 and % 6 of change is determined by self orientation ($\beta= , 4177$, $R^2= ,0556$, $p<,01$). In second stage of model the effect of self orieantation on life satisfaction (entrepreneurship is latent variable) is observed ($\beta= , 3204$, $R^2= , 0293$, $p<,01$). In third stage the effect of self orientation on life satisfaction in decreased when entrepreneurship is withdrawn from relationship ($\beta= , 1312$, $R^2= , 2037$, $p>,05$). At the end

according to the results of tests full mediation effect of entrepreneurship is observed. Process 3.0 macro for SPSS is used to analyze the datas.

Self orientation which has been tackled within frames of developmental psychology under the title of psychoanalytical psychology. And most them are literature review. Researches like this which are conducted in field are rare in literature. This study presents remarkable references to researchers who study in this field.

Within frames of theory of self determination it assumed that individuals who are self oriented might develop entrepreneurial behaviours and they will get life satisfaction through this. The results of research are supporting Randelovic and Todorovic's study (2015) which is questioning relations between certain types of motivation and self orientation. They used self determination theory as theoretical framework. Also the results of Shane et al. study (2003) which is tackling the relationship between entrepreneurial behaviours and self is supported by our research. As we told beyond entrepreneurship is seen as latent variable of self orientation.

Mindfulness of Core Self Evaluations are suggested for further studies with self orientation. More studies are required to figure out core dynamics of self and its dimensions. The sample group is seen as one of limitation of research. So for further studies actors of business life and market should be used to reveal this relationships.

Giriş

Mutlu bireylerin yaşam tatmin algılarının ya da öznel iyi oluş algılarının yüksek olduğu iddia edilmektedir (Kanbur, 2018; Stutzer ve Frey, 2004). Yaşam tatmin düzeyi yüksek bireylerin olumlu duygularının yüksek olduğu yaşamlarında karşılaştıkları olumsuz deneyimleri de öğrenme aracı olarak kullandıkları bilinmektedir (Diener vd., 2001). Bu sayede ileride kendilerini olumsuz olarak etkileyebilecek durumlardan kaçınabileceklerini düşünmektedirler. Yaşam tatmin düzeyi yüksek bireyler yaşamlarını bir mutluluk aracı olarak görmektedirler. Beklentilerinin ve ihtiyaçlarının karşılanmasının yaşamlarındaki faktörlere bağlı olduğunun farkında olan bu bireyler ihtiyaç ve beklentilerini doğru tanımlayarak yaşamlarındaki faktörleri bunlara uydurmaya çalışırlar. Literatürde genel yaşam tatmini olarak da tanımlanan algı yaşamın birçok alanındaki tatmin algılarının toplamını oluşturmaktadır.

Girişimcilik birçok farklı yaklaşımda birçok farklı şekilde ele alınmasına rağmen temelde bir karar verme süreci davranışı olarak kabul edilmektedir. Bireylerin yönelimlerinin verdikleri karar üzerinde belirleyici rol oynadığını ortaya koyan birçok çalışma mevcuttur (Santora, 2013; Shane vd., 2003). Aldrich ve Zimmer'in (1986) çalışmaları yönelimlerle oluşan motivasyonun girişimcilik sürecindeki önemini belirginleştirmiştir. Locke (2000) bireylerin yaşamlarındaki tüm davranışların motivasyon ve bilişsel süreçlere dayandığını iddia etmektedir. Bununla birlikte bireysel davranışların sadece bireylerin içsel süreçlerinden etkilenmediği içinde bulunduğu sosyal çevrenin değişkenlerinin de (Ekonomik durum, sermaye durumu, rekabet, yasal düzenlemeler vd.) bu davranışlar üzerinde etkili olabileceğini ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur (Randelovic vd., 2015; Shane vd., 2003). Aynı sosyal çevrede neden bazı bireylerin girişimcilik davranışı gösterirken bazılarının göstermediği ise bireysel faktörlere bağlanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında birey merkezli araştırmaların girişimciliğin arkasındaki bireysel belirleyenleri ortaya çıkarabileceği düşünülebilir.

Psikolojik kimliğin bütün bileşenlerini birbirine entegre olarak eşgüdümlü bir şekilde birarada tutan ve yöneten bir faktörün olup olmadığı alanyazında uzunca bir zamandan beri araştırmaların odağını oluşturmaktadır. Bireylerin gelişimi ve psikolojik süreci antik dönemdeki felsefecilerden beri sorgulanmaktadır (Leary ve Tangney, 2003). Freud'un "ego" konseptini alanyazına kazandırmasıyla "benlik" kavramı psikoloji alanında sorgulanmaya başlanmıştır. Freud'dan sonra psikoanalistler, sosyal-bilişsel psikologlar ve organizmik-humanistik psikologlar benliği araştırmalara konu etmişlerdir. Freud'un "benlik" tanımlamasını birey çerçevesinde ele alması eleştiri konusu olurken sonraki çalışmalarda bireyin kişilerarası etkileşim kurduğu diğerleriyle birlikte tanımlama çabaları araştırmalara konu olmaya başlamıştır. "Ego" kavramının bireyin gelişim sürecinde öncelikle ebeveynleriyle kurmuş olduğu etkileşimle şekillendiğini ifade eden Kohut (1971) bu etkileşim süreciyle bireylerin sağlıklı ve gerçekçi bir kişiliğe sahip olabileceğini iddia etmektedir.

Psikoanalistlerden sonra sosyal psikologların benliği tanımlama çalışmaları güdü kuramından bilişsel kurama kaymıştır. Bireylerin kendilerini ve diğerlerini uyum gereksinimi nedeniyle bilişsel olarak eşgüdümlenme çabaları sosyal psikoloji çerçevesinde uyum kuramlarıyla açıklanmaktadır (Festinger, 1957). Bireylerin kişisel özelliklerini, sosyal rollerini, deneyimlerini ve gelecekteki hedeflerini kullanarak öz şemalar oluşturduğu iddia edilerek bu sayede farklı koşullarda uygun şekilde davranabildikleri ifade edilir (Fiske ve Taylor, 1991). Bilişsel ve duygusal gelişimle birlikte deneyimlerin şekillendirdiği şemalar bireylerin algılarını, hafızalarını ve öngörülerini şekillendirir. Higgins (1989) sosyal psikoloji çerçevesinde bireylerin benlik bilişlerini gerçek benlik, ideal benlik ve zorunlu benlik olarak sınıflandırarak bireylerin motivasyonlarının bu farklı benliklerinin uyumuyla ortaya çıktığını iddia etmektedir.

Benliğin tanımlanmasına yönelik üçüncü psikolojik yaklaşım olan organizmik-hümanistik yaklaşım benliği tek, uyumlu ve yüksek düzeyde organize bir yapı olarak görmektedir. Bireylerin isteklerini yerine getirme amacındaki seçim ve kararları bireylerin yaşamını ve davranışlarını etkilemektedir. Bireylerin yaşantısı boyunca edinmiş olduğu deneyimler ise davranışlarını şekillendirmektedir. Bu şekilde dinamik bir şekilde gelişen bir süreç benliği şekillendirmektedir. Bireylerin biyolojik olarak sahip olduğu temel benliklerinin bilişsel ve motivasyonel araçlardan etkilendiğini iddia eden Hodgins ve Knee (2002) öz belirleme kuramına göre gelişimsel sürecin özerklik, bağlılık, ve yeterlilik adlı 3 temel psikolojik süreçten etkilendiğini ifade etmektedirler. Sosyal çevrenin bireyin biyolojik benliğinin doğal haliyle dışı vurumunu etkilediğini iddia eden Hodgins ve Knee bireyin 3 temel psikolojik gereksiniminin karşılanması durumunda sağlıklı benliğe (ego) sahip olabileceğini iddia etmektedirler. Öz-yönelim olarak da adlandırılan bu olgu sayesinde bireylerin psikolojik gereksinimlerinin tatmin edildiği durumlarda dengeli ve sağlıklı içsel değerlendirmeler yaparak bunu davranışa dökebileceği iddia edilmektedir.

Girişimciliğin yaşam tatmininin bir belirleyeni olarak ele alındığı bu çalışmada girişimciliğin hem psikanalitik açıdan bireylerin girişimcilik yönelimlerinin tatmini açısından yaşam tatmini sağlayabileceğini hem de girişimcilik yoluyla bireylerin elde edebileceği gelir düzeyiyle yaşam standartlarını yükselterek yaşam tatmini sağlayabileceği düşünülmüştür. Araştırmanın kuramsal altyapısını Öz Belirleme Kuramı oluşturmaktadır. Öz Belirleme Kuramı çerçevesinde öz-yönelimli bireylerin başarı ihtiyacından dolayı girişimci davranışları sergileyeceği ve bu sayede benliklerini tatmin ederken yaşam tatminini de yaşayacakları düşünülmektedir.

Yaşam Tatmini

Yaşam tatmini bireylerin yaşamlarından elde ettikleri mutluluk düzeyiyle orantılı olarak değerlendirilmektedir (Diener, 2001; Kanbur, 2018). Yaşam tatmini algısını ölçmek için bireylere sorulan sorular genelde yaşamlarının farklı alanlarındaki koşullar ve davranışlarının belirlenmesine ve bu davranışların etkisinin ortaya konulmasına yöneliktir. Bireyin yaşam tatmin algısında bireyin ihtiyaç ve beklenti algılarının temel rol oynadığı iddia edilmektedir. Hatta öz belirleme kuramı çerçevesinde bireylerin özerklik, yetkinlik ve ilgililik niteliklerinin yaşam tatmininin temel belirleyeni olduğu da iddia edilmektedir (Raj ve Chettiar, 2012). Daha da ilginç genelde düşünülenlerin aksine dışsal motivasyonların içsel motivasyonlardan yaşam tatmini üzerinde daha az etkili olduğu da iddia edilmektedir. Deci ve Ryan (2000) bazı gereksinimlerin tatmininin yaşam tatmini üzerinde doğrudan etkisi olduğunu iddia etmektedir. Özellikle psikolojik gereksinimler olan özerklik, yetkinlik ve ilgililik gereksinimlerinin yaşam tatmini üzerinde doğrudan etkisi araştırmalarda ortaya konulmaktadır (Deci ve Ryan, 2000).

Sokrates insanoğlunun nasıl mutlu olabileceği sorusuna cevap ararken cevabı insanoğlunun yaşantısındaki detaylarda aramıştır (Yeniçeri, 2013). Sokrates'in dönemindeki gözlemlerine göre bireylerin yaşamdan tatmininin ve mutluluklarının yolu bireylerin yönelim ve arzularının karşılanmasıyla sağlanmaktadır. Öncelikle bireyin kendisini tanımlayarak isteklerini belirginleştirmesi gerekmektedir. Bireyin kendisini tanımlamadığı durumda mutsuzlukla karşılaşacağı iddia edilmektedir. Sokrates'ten sonra Aristo'da bireyin mutluluğunun kendisini keşfetmesinde ve tanımlamasında yattığını iddia etmektedir (Irwin, 1988 Akt. Yeniçeri, 2013). Aristo yaşamdan tatmin olmanın 3 yolunun özgür ve sorumlu bir vatandaş olmak, yaşamından zevk almak ve araştırmacı olmaktan geçtiğini iddia etmektedir. Stumpf ve Fieser (2012) yaşam tatmininin bireylerin ihtiyaç algılarında yattığını iddia etmektedir. Bireylerin ihtiyaç olarak gördükleri faktörleri tanımlayabilmesi yaşamdan tatmin olmasını belirleyebilmektedir (Kanbur ve Erol, 2017). Cutler (2005) beklentilerin düştükçe tatmin olma düzeyinin arttığını söylerken bireyin kendini keşfetmesiyle doğru beklentileri tanımlayabileceğini iddia etmektedir. Bundan yola çıkarak özyönelimli bireylerin başarı ihtiyacı vb. faktörlerin etkisiyle risk ve sorumluluk alma, bireysel başarı elde etme gibi beklentilerinin olabileceği ve bu beklentilerinin onları girişimci davranışlara yönlendirebileceği düşünülmektedir. Girişimci davranışlarını gerçekleştiren bireylerin yaşam tatmini elde edebileceği düşünülmektedir.

Girişimcilik

Girişimciliğin teknoloji ve yenilik yoluyla etkinlik ve verimliliği sağlayarak ekonomik gelişmenin temel belirleyeni olduğu iddiası (Schumpeter, 1934) alanyazına çok uzun bir zaman önce girmiştir. Bu açıdan girişimciliğin kavram olarak sahip olduğu değerden daha fazlasını hakettiğini kabul etmek gerekir. Kirzner'in (1977) ekonomik gelişme çerçevesinde girişimciyi arz ve talep dengesini sağlayan aktör olarak tanımlaması diğer bir bakış açısidir. Bilgi ve hizmet ekonomisinin giderek yaygınlaşması ve ekonomik gelişmede girişimcinin artan rolü girişimcinin yeni bilgiyi ürün ve hizmetlere dönüştüren kişi olarak tanımlanmasına yol açmıştır. Zahra ve Dess'in (2001) girişimciliği bireyin gelişim ve entellektüel sermayesinin hasılası olarak görmesi bireysel faktörlerin önemini belirginleştirmiştir. Girişimcinin ticari sürecin herhangi bir aşamasında yenilik yaratma yoluyla etkinlik ve verimlilik sağlayan kişi olarak tanımlanması giderek yaygınlaşmaktadır. Ticari süreçlerin farklı aşamalarında aynı çevreyi paylaşan bireylerden tamamının verimlilik ve etkinliği arttıracak girişimsel çözümler sunamaması girişimciliğe bireysel açıdan bakmayı gerekli kılmaktadır. Bireylerin istek ve beklentilerinin

farklılık göstermesi aynı çevrede ticari süreçlerde fırsatları görme ve bunları yatırım yoluyla değerlendirme davranışlarını farklılaştırmaktadır (Shane vd., 2003). Girişimcilik davranışının fırsatları keşfetme ve risk almak gibi bireysel özellikleri gerektirmesi ilgiyi bireyin benliği üzerinde yoğunlaştırmaktadır (Zorlu ve Tetik, 2018; Shane ve Venkataraman, 2000).

Fırsatlar getiri elde etme potansiyeli olan ve henüz keşfedilmemiş faaliyetleri tanımlamak için kullanılır. Shane ve Venkataraman (2000) girişimcilik fırsatını yeni bir ürün, hizmet, hammadde ve sürece yapılan yatırımdan daha fazla getiri getirecek durumlar için kullanmaktadır. Yeni bir ürün, hammadde, hizmet ve sürece yapılan yatırım sonunda elde edilecek getiriler gerçek olmadığı için tahminler yürütülür. Tahminlere dayanan bu süreç risk ihtiva ettiği için girişimcilik tabiatında risk barındırır. Herhangi bir iş kolunda gösterilen girişimcilik davranışlarının farklı iş kollarında aynı başarıyı gösterememesi öz yönelimin etkisini ortaya koymaktadır. Herhangi bir durumun fırsat olarak görülmesi kişiden kişiye değişmektedir. Herhangi bir potansiyelin fırsat olarak keşfedilmesi bireyin vizyonunu gerektirmektedir. Diğerlerinin herhangi bir kazanç görmediği bir işte kazanç gören ve yatırım yapan bireylerin değerlendirmeleri ve yönelimleri farklıdır. Fırsatların belirli bir bakış açısından bakıldığında görülebileceğini öneren Shane vd. (2003) bireylerin girişimsel davranışlarının aşağıda sıralanan bireysel faktörlerden etkilenebileceğini önermektedir;

Başarı İhtiyacı: McClelland'ın (1961) başarı ihtiyacı kuramına dayanan başarı ihtiyacı önermesi bireylerin göstereceği girişimsel başarıyla bireylerin ihtiyacının tatmin edilebileceğini önermektedir. Herhangi bir fırsatın getirilerinin alternatiflerine göre yüksek olması sonuçların başarılı olarak algılanmasını sağlar. Bireylerin başarı olarak gördükleri sonuçları elde etmek için yeteneğe sahip olması gerekirken aynı zamanda risk alarak diğerlerinden daha fazla çaba göstermesi gerekir. Girişimcilik birey için herhangi bir başka işten daha fazla başarı ihtiyacını tatmin edebilir. Collins vd. (2000)'nin yaptığı çalışmada, işletme kurucularının ve yöneticilerin başarı ihtiyaç düzeylerinde anlamlı farklılık olduğu ortaya konulmuştur.

Risk Alma: Başarı ihtiyacını yoğun olarak hisseden bireylerin bu ihtiyaçlarını tatmin edecek davranışları gösterirken karşılaştıkları muhtemel sonuçları değerlendirdikleri ve muhtemel olumsuz çıktılara rağmen risk alarak sürece yöneldikleri gözlenmektedir. Belirsiz ve dengesiz koşullarda bireylerin çıktılardan emin olamadığı bu yüzden bunun gibi koşullarda risk alarak girişimcilik sürecine girdikleri düşünülmektedir. Girişimcilik sürecine hiç girmeyen bireyin başarılı olma ihtimali de olmayacağı için risk alma girişimcilikte başarılı olmanın da kaçınılmaz bir aşamasıdır (Venkataraman, 1997). Yapılan birçok çalışmada girişimci rolüyle işletme kuran bireylerle diğer bireylerin risk alma davranışları karşılaştırıldığında girişimcilerin aynı zamanda risk alan bireyler olduğu ortaya konulmuştur (Corman vd., 1998; Sarasvathy vd., 1998)

Belirsizliğe Karşı Tolerans: Belirsiz ve dengesiz koşullarda gösterilen çaba ve yapılan fedakarlıklara rağmen herşey istenildiği gibi devam etmeyebilir. Girişimci özellik gösteren bireylerin belirsiz koşulları daha cazip gördüğü ve beklenmeyen durumlarda karşılaştığında daha dirençli ve rasyonel davranabildiği araştırmalarda ortaya konulmaktadır.

Kontrol Odağı: Girişimciliği etkileyen bir diğer bireysel değişken kontrol odağı olarak adlandırılmaktadır. Kontrol odağı bireyin kazanımlarının kendi davranışlarının sonucu olduğuna inanmasıdır. İç kontrol odağı yüksek olan bireylerin içinde bulunduğu süreçleri kontrol edebildiği ve yönlendirebildiği algısına sahip olduğu iddia edilmektedir (Rotter, 1966). Begley (1995) yapmış olduğu çalışmalarda girişimci rolüyle işletme kuran bireylerin diğer bireylere göre iç kontrol odağının yüksek olduğu iddia edilmektedir. İç kontrol odağı değerlendirmesi bu

araştırmada kullanılan diğer değişken olan özyönelim önermesini de desteklemektedir. İç kontrol odağı gelişim psikologları tarafından benlik gelişiminin bir sonucu olarak da görülebilir. Gelişim döneminde özerklik, bağımlılık ve yeterlilik duyguları tatmin olmamış bireylerin yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde dışa bağımlı oldukları iddia edilirken bu gereksinimleri tatmin edilmiş bireylerin öz yönelimli oldukları kararlarını verirken dışarıdan baskı hissetmedikleri düşünülmektedir.

Özyeterlilik: Özyeterlilik algısı bireyin herhangi bir işi başarabilmesi için ihtiyaç duyduğu deneyim, yetenek, yetkinlik, beceri ve özgüveni kendisinde görmesidir (Bandura, 1977). Özyeterlilik bireye göreve ilişkin özgüven duygusunu vermektedir. Bireylerin performanslarının göstergesi olarak da görülen özyeterlilik duygusuyla bireylerin giriştikleri işleri başarabileceği tahmin edilmektedir. Özyeterlilik duygusuyla bireylerin girdikleri işte daha fazla çaba gösterdikleri, belirsizliğe karşı tahammüllerinin arttığı, bireysel gelişimlerini sağlamaya çalıştıkları da iddia edilmektedir. Özyeterlilik algısının girişimcilikle ilişkisini ortaya koyan çalışmaların etkisiyle girişimsel özyeterlilik algısı alanyazında sıkça kullanılmaya başlanmıştır (Yener ve Salur, 2017).

Hedefler (Beklentiler, Goal Setting): Beklentiler girişimcilik davranışında başarıyı etkileyen bir diğer bireysel değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Girişimcilerin hedefleri ekonomik büyüme, yenilik, finansal getiriler olabilir. Hedeflerin bireylerin girişimcilik davranışlarında gösterdiği performansı ve çabayı etkilediği düşünülmektedir.

Locke'ın (2000) gerçek girişimciler üzerinde yapmış olduğu çalışmalarda girişimcilerin bazı temel ortak özellikleri olduğunu iddia etmiştir. Bu özellikler (Locke, 2000);

Özerklik; Bireylerin doğrudan diğerlerinin istek ve yönelimleri doğrultusunda değil kendi değerlendirmeleri sonucu karar vererek davranabilmesini ifade etmektedir. Hisrich (1985) bireylerin girişimcilik davranışlarının altında yatan temel motivasyonun özerklik duygusu olduğunu ifade etmektedir.

Güdü; Güdüler bireylerin herhangi bir amaçla çaba sarfetmesini sağlayan güçtür. Güdünün istek, amaç, enerji, dayanıklılık ve sebat (ısrar) gibi boyutları bulunmaktadır. Girişimci bireylerin güdülerini sayesinde başarıya ulaşabilecekleri düşünülür. Güdüler ise bireylerin yönelimlerinden etkilenir. Bireylerin yönelimleri girişimcilik davranışlarını ortaya çıkaracak güdülerini etkilemiyorsa girişimcilik davranışları beklenemez. Arzu bireyin yeni birşey ortaya çıkaracak sonuçlara ulaşmasına yönelik isteğidir. Bireyler bu istekleriyle kendilerine hedef koyarlar. Hedeflerin bireylerin performanslarını arttırdığı araştırmalarda gözlenmiştir (Locke ve Latham, 1990). Kendilerine hedef belirleyen bireylerin bu hedeflere ulaşmak için enerji ve dayanıklılığa ihtiyacı olacaktır. Enerji ve dayanıklılığa sahip olan bireyin istediği hedeflerine ulaşmak için ısrarcı olması gerekmektedir.

İçsel Arzular; Bazı bireylerin çevresindeki insanlara yada topluma hizmet etme gibi arzularından dolayı girişimcilik yaptığı da düşünülebilir. Bazı bireylerin yeni bir işletme kurarak ortaya yeni bir iş çıkarmayı sevdiğikleri ve bundan mutlu oldukları da düşünülebilir. Kendi eseri olarak getirisi yüksek işletme meydana getirmek bireylerin haz alma sebebi olabilir. Bireylerin arzularının girişimcilik üzerinden işletme performansı ve büyümesine etkisinin diğer belirleyenler olan kişilik, bağlamsal faktörler, beceri ve çevresel faktörlerden daha fazla etkili olduğu iddia edilmektedir (Baum vd., 2001).

Geçmişte bireylerin yönelimlerinin girişimcilik davranışı üzerindeki etkisini ortaya koyan çalışmalarda farklı sonuçların ortaya çıkması öz yönelimin etkisi konusunda bilimsel şüpheler oluşturmuştur (Busenitz ve Barney, 1997). Öz yönelimin bireylerin davranışları üzerindeki etkisini ortaya koyan çalışmaların azlığının nedeni bu olabilir. Öz yönelimin tanımlanması ve davranışları etkileme mekanizmasının ortaya konulması çok zor bir süreç olmaktadır. Öz yönelimin özellikle girişimci davranış üzerindeki etkisini konu alan çalışmaların olmayışının nedeni olarak “fırsat” kavramının ölçülememesi de gösterilebilir (Shane vd., 2012). Girişimcilik davranışlarında belirleyici faktör fırsatların keşfedilmesidir. Girişimci bireylerin davranışları genellikle farklı alan ve şartlarda ortaya çıktığı için fırsatın zaman, maliyet ve çaba açısından ölçülmesinin birtakım zorlukları vardır (Venkataraman, 1997). Bazı alanlarda zaman, finansal maliyet ve çabanın ölçülmesinin diğer alanlara nazaran farklılık göstermesi bunun ölçülmesini zorlaştırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında aynı şartlarda aynı girişim alanlarında her yıl yapılan girişimsel davranışların ölçülmesi motivasyonun girişimcilik davranışı üzerindeki etkisini ortaya koyabilir. Örneğin herhangi bir franchising zincirine dahil olma sıklığı belirleyici olabilir. Zor olan bir başka yol ise potansiyel girişimcilerin davranış süreçlerinin kontrol altında tutulmasıdır. Bu konuda takip edilebilecek bir diğer yol ise aynı sektör veya iş kolunda her yıl ortaya çıkan işletmelerin gözlenmesidir. Girişimcilik süreci herhangi bir fırsatın varlığıyla ortaya çıkıp fırsatla birlikte oluşan düşünceyle gelişir.

Öz-yönelim

Öz-yönelim kuramı bireylerin davranışlarında içsel veya dışsal faktörlere yönelimli olarak değerlendirme yaptığı düşüncesine dayanmaktadır (Santora, 2013). Bireylerin içinde yaşadığı grup, toplum ve diğer bireylerle ilişkilerindeki davranışlarında yaşadıkları ikilem öz-yönelim çalışmalarının odak noktasını oluşturmaktadır (Schweder, 1991). Öz-yönelim bireylerin kendini ve diğerlerini tanımlama ve yorumlama şeklini ortaya koymaktadır (Singelis, 1994). Bireysel karakteristikleri ifade etmek üzere kullanılan öz-yönelim bireylerin ifade edebildikleri ve edemedikleri psikolojik ve duygusal gereksinimlerini anlatmak için kullanılır. Bireylerin gereksinimlerine göre motivasyonlarının oluşacağı ve davranışlarının şekilleneceği düşünülür (Randelovic vd., 2015). Bireylerin diğer yönelim (Allocentric) ve öz-yönelim (idiocentric) olmak üzere iki tür yönelimleri olduğu ifade edilir (Triandis, 1995). Öz-yönelim ego merkezli benlik (Schweder ve Bourne, 1982) ve bağımsız benlik (Independent Self, Markus ve Kitayama, 1991) şeklinde ayrılırken diğer yönelimli benlikler bağımlı benlik (interdependent self) ve toplum merkezli benlik olarak ayrılmaktadır (Schweder ve Bourne, 1982). Diğer merkezli yönelim bireyin içinde yaşadığı toplumla ilişkisine bağımlılığını yansıtır. Toplumun bir bileşeni olarak görülen bireyin diğer merkezli yönelim çerçevesinde toplumun hedeflerini önceliklendirirken sosyal destek ve sosyal uyumun devamını vurgular. Harwood (1992) diğer merkezli yönelimin sorumluluk, içtenlik, saygı ve sadakati gerektirdiğini iddia etmektedir. Öz-yönelimli (kendi merkezli yönelimli) davranan bireylerin diğerlerinden izole şekilde kendi çıkarlarını ve isteklerini yerine getirmek için davrandıkları düşünülür. Bu şekilde öz-yönelimli davranan bireylerin benliklerini, özgürlüklerini, yaratıcılıklarını, meraklarını, özsaygılarını arttırmak için davrandıkları iddia edilir (Greenfield vd., 2003). Öz-yönelimli davranan bireylerin kendilerini ifade etmek ve keşfetme arzularını gerçekleştirmek istedikleri iddia edilir (Markus ve Kitayama, 1991). Öz-yönelimli bireylerin içinde yaşadığı çevreye hakimiyet kurma arzuları da bulunmaktadır. Bireylerin tamamen öz yönelimli yada diğer yönelimli olarak tanımlanamayacağını ifade eden Triandis (1994) yaşamın farklı alanlarında bireylerin yönelimlerinin farklı etkileşimlerle şekillenebileceğini iddia etmektedir. Oyserman vd. (2002)

bireyin öz ve diğer yönelimlerinin bazen aynı alanda da çok yüksek olabileceğini iddia etmektedir. Bireyin yönelimlerinin içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerinden yoğun şekilde etkileneceğini söyleyen Keller vd. (2002) özellikle batılı toumlarda öz-yönelimli davranışların diğer yönelimli davranışlara göre daha baskın olduğunu iddia etmektedirler. Bunun yanında Oyserman vd. (2002) batı ülkelerinde yaşayan Latin Amerika asıllı bireylerin diğerlerine göre daha fazla diğer yönelimli davrandıklarını da iddia etmektedirler. Greenfield vd. (2003) bireylerin öz veya diğer yönelimli davranışlarının sosyal gelişim kuramı çerçevesinde gelişimlerine bağlı olarak değişebileceğini iddia etmektedirler. Kitayama'nın (2002) desteklediği bu görüşe göre bireysel toplumlarda öz-yönelimli bireylerin, kolektivist toplumlarda diğer yönelimli bireylerin yetişmesinin muhtemel olduğunu söylemektedir. Snyder ve Lopez (2007) diğer yönelim veya özyönelim davranışlarının birbirine zıt ve olumsuz açıdan değerlendirilmemesi gerektiğini bireysel veya kolektivist çevrelerde bireylerin uyum vb. ihtiyaçlarının bu toplumların normlarına uygun değerlerle şekillenen özyönelim veya diğer yönelim davranışlarla karşılanabileceğini iddia etmektedir. Bundan yola çıkarak tüketim, grup ilişkileri vb. bütün eğilimlerin bundan etkileneceği için bireysel bir toplumda tamamiyle özyönelimli davranmanın yada kolektivist toplumda tamamiyle diğer yönelimli davranmanın o toplumlar bağlamında sıradışı algılanmadığı düşünülebilir. Bireysel bir toplumda tamamiyle diğer yönelimli davranmak yada kolektivist bir toplumda tamamiyle öz-yönelimli davranmanın bireylerin yaşam memnuniyetlerini olumsuz etkileyebileceği düşünülebilir (Moosavi, 2018). Sosyal normlara uyum bireylerin toplumda onaylanmasının bir gerekliliği olduğu için sosyal normların bireyler üzerindeki baskısı gözardı edilmemelidir. Burada önemli olan konunun bireyin doğru yer ve zamanda nasıl davranacağına ilişkin değerlendirmesini sağlıklı yapabilmesidir. Bu süreçte bireyin temel psikolojik gereksinimlerinin tamamlanıp tamamlanmaması karar verme sürecini etkileyebilir. Öz-yönelim seviyesi bireylerde sağlıklı seviyeden rahatsızlık seviyesine kadar uzanan bir ölçekte değerlendirilmektedir. Rahatsızlık seviyesindeki yönelim durumunda bireyler ya tamamen diğerlerinin gereksinimlerine yada kendi gereksinimlerine yönelimli olup bütün kaynaklarını bu gereksinimleri yerine getirmek için kullanır. Sağlıklı yönelim durumunda ise bireyler diğerleri ve kendi gereksinimlerini değerlendirerek dengeli bir şekilde yönelim sağlarlar.

Benlik kuramı bireylerin aritmetik işlemleri yapma sürecini açıklarken aynı zamanda aritmetik işlemlerde negatif ve pozitif sayılar gibi kişilerarası ilişkilerde de negatif ve pozitif davranışlı olan bireylerin birbirini çektiğini önermektedir (Rogers, 1951;1959). Öz-yönelim kuramı açıklanırken diğer yönelimli bireylerin de öz-yönelimli bireyler tarafından mknatis gibi çekildiği önerilmektedir. Yönelimleri zıt olan bireylerin birbirine yaklaştığını ifade eden öz yönelim kuramı bireylerin ihtiyaç duyduğu sevgi şefkat ve ilgiyi görebildikleri bireylerden etkilendiklerini önermektedir. Yalnız kişilerarası ilişkilerin dengeli bir şekilde işlemesi için bireylerin verdikleri sevgi,şefkat ve ilginin karşılığında aldıkları sevgi, şefkat ve ilginin dengeli olması gerekmektedir. Bireylerin davranışlarının gözlemlenmesiyle ortaya koyulabilecek yönelimleri bireylerin kimlik, anlamlandırma, değer algısı, inanış ve akıl sağlığı hakkında bilgi verir (Santora, 2013). Bireylerin diğer yönelimli veya öz-yönelimli davranışlarının arkasında ihtiyaçlarını tatmin etmek yattığı için bu ihtiyaçlarını sağlıklı belirleyen bireylerin ihtiyaçlarını giderecek şekilde ve ölçüde davranabileceği de düşünülmektedir. Bu açıdan bakıldığında girişimcililiği bir takım davranışını gerektirmesi diğer yönelimli bireylerin öz-yönelimli bireylerle uygun takımlar oluşturarak başarılı olabileceği de düşünülebilir. Girişimcilik sürecinde takım üyelerinin tamamen diğer yönelimli olması yada tamamen öz-yönelimli olması eleştirel

karar verme sağlanamadığı için etkin ve verimli kararlar alınmasını engelleyebilir. Kollektif karar verme süreci de aynen bireysel karar verme süreci gibi dengeli bir yönelim gerektirmektedir. Özellikle günümüzde sosyal sürdürülebilirlik arayışında girişimci takımların kararlarının diğer yönelim ve öz-yönelim açısından dengeli olması gerekmektedir.

Bireylerin öz-yönelimli davranışları öz belirleme kuramına dayandırılabilir (Randelovic vd., 2015). Öz belirleme kuramına (Deci ve Ryan, 2002) göre bireylerin benliklerinin gelişmelerini kendilerinin sağlayabilecekleri düşünülmektedir. Öz belirleme kuramı çerçevesinde bireylerin bilişsel süreçler ve motivasyonların etkileşimiyle davrandıkları düşünülürken çevresel faktörlerin bireylerin psikolojisini etkilediği iddia edilir. Çevresel faktörlerin bireylerin özerklik, yeterlilik ve bağımlılık gibi psikolojik ihtiyaçlarının tatmin edilmesi yada engellenmesi durumunda belirleyici rol oynadığı düşünülmektedir. Bireylerin psikolojik gelişmelerine en uygun sosyal çevrenin benliğin gelişimini destekleyen, tecrübeye açık ve özerk davranışları teşvik eden çevre olduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede “Ego” nun niteliği dışsal ve içsel deneyimlerin dengeli bir kombinasyonuna bağlı olarak şekillenir bu motivasyon yoluyla bireylerin davranışlarını etkiler (Majstorovic vd., 2008).

Motivasyon bireylerin benlik yapısına bağlı olarak davranışlarını ve tecrübeye yönelik eğilimlerini etkiler (Hodging ve Knee, 2002). Yönelim ise bireylerin davranışlarının arkasında yatan motivasyonu düzenleyen faktör olarak adlandırılmaktadır. Motivasyonun benlik özelliklerinden etkilendiği düşünülür. Benlik bireylerin bilişsel ve duygusal gelişim durumuna göre farklılaşan 3 tipe ayrılmaktadır (Randelovic, 2015). 3 temel psikolojik ihtiyaç olan özerklik, bağımlılık, yetkinlik ihtiyaçlarının tatminindeki farklılıklara göre ayrılan bu 3 tip benlik;

- Bütünleşik (integrated Self),
- Ego yönelimli benlik (Ego invested Self),
- Kişi dışı benlik (Impersonal Self) olarak adlandırılmaktadır.

Şekil 1. Benlik Cetveli

Bütünleşik benlik bireylerin özerklik, yetkinlik ve bağımlılık gibi psikolojik gereksinimlerini tam olarak destekleyen sosyal çevrenin olduğu durumlarda ortaya çıkar. Hodgins ve Knee bütünleşik benlik algısına sahip olan bireylerin dengeli değerlendirme yapabileceğini ifade ederek benliklerine değer verdiklerini iddia etmektedirler. Bütünleşik benliğe sahip bireylerin içsel değerlendirmeleri dikkate alarak dışsal değişkenlerle birlikte değerlendirip karar verdikleri düşünülür. Dışsal faktörleri algılama ve değerlendirme süreçlerinin daha nesnel ve gerçekçi olduğu iddia edilmektedir. Bütünleşik benlik algısına sahip bireylerin değişime ve yeni deneyimlere açık olduğu, diğer bireylerle hemen etkileşim kurarak önyargısız davranabildikleri ifade edilir.

Ego yönelimli benlik gelişim sürecinde bireylerin özerklik ihtiyaçlarının tatmin edilememesi durumunda ortaya çıkar. İçselleştirilmiş sosyal baskılar ve kısıtlamaların bireylerin kişisel algı ve değer sistemini etkilemesi sonucu bireylerin para, güç, şan ve şöhret gibi motivasyon araçlarıyla davranabildiği düşünülmektedir. Ego yönelimli bireylerin çevrelerini algılamaları seçici olup genellikle sosyal onay ve başarılarının kabulü yönünde davranışlar göstermektedirler. Bu bireylerin davranışlarının belirleyenleri genelde çevrelerinin empoze etmiş olduğu faktörler olmaktadır. Bundan dolayı ego yönelimli bireylerde öz saygı seviyesinin düşük olduğu değerlendirilmektedir.

Kişi dışı benlik bireyin benliğinin ve çevresel şartların en düşük seviyede entegre olduğu ve dengeli yürüdüğü durumdur. Bu durumda sosyal faktörler bireyin psikolojik ihtiyaçları olan özerklik, yeterlilik ve bağımlılık ihtiyaçlarını karşılamamaktadır (Ryan ve Deci, 1985). Bu durumda bireyler davranışlarına benliklerini yansıtamamakta olup öz düzenleme yetenekleri zayıftır. Kişi dışı benlik durumunda davranışlar tamamiyle dışsal motivasyonlarla hareket ederler. Bu bireyler kolaylıkla dışsal faktörlerden etkilenerek yönlendirilebilirler. Bu bireyler yeni deneyimler ve tecrübeler karşısında dayanıksız ve başarısız olurlar.

Ryan ve Deci (2002) öz belirleme kuramını anlatırken bireylerin içsel ve dışsal motivasyonlu olarak davrandıklarını iddia etmişlerdir. Kasser ve Ryan (1996) bireylerin sağlıklı gelişimlerinin sonucu olarak öz yönelimli davrandıklarını bu bireylerin özerklik, yetkinlik, bağımlılık gibi psikolojik ihtiyaçlarının sosyal çevre tarafından tatmin edildiğini iddia etmektedirler. Bu bireylerin psikolojik gereksinimleri tatmin edildiği için dengeli ve sağlıklı içsel değerlendirmeler yapabildiği ve buna göre davranabildiği iddia edilmektedir. Bu insanların davranışlarının daha tutarlı ve anlamlı olduğu da düşünülmektedir. Gelişim döneminde sosyal çevrenin etkisiyle tatmin edilen psikolojik ihtiyaçların ayrıca kişilik gelişiminde bir diğer boyut olan özerklik, öz kabul ve öz benlik gelişimini de anlamlı etkilediği düşünülmektedir. Bireyler davranışlarında özyönelimli olabileceği gibi dışsal yönelimli de olabilirler. Öz-yönelimli bireyler özerklik, bağımlılık ve yetkinlik ihtiyaçlarını tatmin etmek için davranırken dışsal yönelimli bireylerin davranışlarının motivasyonu zenginlik, şöhret ve dış görünüş olmaktadır. Dışsal motivasyon faktörleri araçsal faktörler olup daha derin psikolojik ihtiyaçların giderilmesinde araç olarak kullanılırlar. Bireylerin tatmin edilmemiş psikolojik gereksinimlerini tatmin etmek için araç olarak kullanılan para, şöhret ve görünüş gibi araçlar tam olarak bu gereksinimleri karşılayamaz (Ryan ve Deci, 2002). Dışsal motivasyon araçlarına değer veren bu bireylerin para, şöhret, makam, konum, kabul vb. gibi dışsal motivasyon araçlarına bağımlı olduğu iddia edilir. Bu bireyler öz-yönelimli olmadıkları için yani psikolojik gereksinimleri olan özerklik, bağımlılık ve yetkinlik gibi ihtiyaçları tatmin edilmemiş oldukları için dışsal motivasyonlar hiçbir zaman tam olarak bu bireylerin gereksinimlerini karşılamaz. Buna rağmen bu bireyler dışsal motivasyonlara bağımlı olarak yaşamlarını sürdürürken dışsal motivasyonları elde ettikçe tatmin olmadıkları için

diğer farklı dışsal motivasyonlara yönelirler. Araç olarak kullanılması gereken dışsal motivasyonlar bu bireyler için çoğu zaman amaç haline dönüşür.

Sağlıklı (dengeli) yönelimli bireylerin kendilerinin ve içinde bulunduğu çevrenin çıkarlarını dikkate alarak dengeli davranabileceği, tamamen dışsal motivasyon araçlarına bağımlı olmayacağı için istikrarlı kararlar verebileceği ve örgütte davranışlarının tahmin edilebileceği düşünülmektedir. Karar verme sürecinde bireylerin yetki ve sorumluluk sahibi bir durumda karar verirken öncelikle mevcut kanun, yasa, yönetmelik ve içtihatlarla göre davranması gerektiği bunun sağlanamadığı durumda etik ve ahlaki sınırlara göre hareket etmesi gerektiği bunun da sağlanamadığı durumda rasyonel düşünceyle hareket etmesi gerektiği ve bunların hiçbirinin sağlanamadığı durumda vereceği karardan etkilenecek kesimleri dikkate alarak (Sosyal sorumluluk) hareket etmesi gerektiği iddia edilir (Saphier vd., 1989). Bu çerçevede bireylerin vereceği kararlarda etik kaygılar, karardan etkilenecek diğerlerinin varlığı, ve rasyonel düşünce alternatiflerinin kullanılma derecesi bireylerin yönelimini de açıklamaktadır. Yukarıda anlatılan şekliyle içsel motivasyonun bireyin benlik gelişimiyle (Özerklik, bağımlılık, yeterlilik) ilişkili olduğu gözönüne alınırsa benlik gelişimi sağlıklı olmayan bireylerin (psikolojik ihtiyaçları tatmin edilmemiş bireyler) dışsal motivasyonlara göre davranacağı tahmin edilmektedir. Dışsal motivasyona (yönelime) göre davranan bireylerin toplumsal kabul, takdir edilme ve öne çıkma kaygılarıyla gereğinden fazla hırs davranışı gösterebileceği düşünülebilir. Ençoklamacı karar verme düşüncesiyle kaynakların tamamı süreç içinde tüketilirken sonuca ulaşmadan iflas edilebilir. Toplum ve örgütteki diğer bireylerin sınırlarına tecavüz edilebilir. Günümüzde işletme alanında öne çıkan bir başka kaygı sosyal sürdürülebilirlik kaygısı olup bu çerçevede işletmelerin sadece ticari kaygılarla değil toplumsal kaygılarla da hareket etmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Colantonio, 2009).

Yukarıda anlatılan karar alma sürecinde bireylerin ticari ve etik kaygıları bu çerçevede psikolojik ihtiyaçlarının tatmin edilip edilmemesiyle ilişkilidir. Psikolojik ihtiyaçları tatmin edilmiş bireylerin kendi ve çevresinin çıkarlarını dengeli değerlendirerek karar verebileceği düşünülebilir. Birey kendine ve çevresine göre rasyonel alternatifler seçebilir ya da en son aşamada vereceği kararlardan etkilenecek kesimleri dikkate alarak karar verebilir. Vereceği karardan etkilenecek kesimlerin dikkate alınması yine kendinin ve çevresinin çıkarlarını dengeli bir şekilde değerlendirmesine bağlı olmaktadır. Bunun yanında girişim için gereken ticari kaynakların hernekadar birey mülkiyetinde olsa da kullanılmasının genel olarak toplumun genelini ilgilendirdiği unutulmamalıdır. Örneğin Mortgage krizinde kullanılan kredilerde öncelikle bireysel tüketiciler ve üreticiler zarar görürken sonraki aşamalarda kriz uluslararası seviyede hissedilmiştir. Sağlıklı öz-yönelime sahip bireylerin yukarıda ifade edilen tüm aşamalarda kendi ve çevresinin çıkarlarını dengeli değerlendirebileceği düşünülürken rahatsızlık seviyesinde bir yönelime sahip bireyin dışsal motivasyon araçlarına bağımlı şekilde hareket ederek tamamen tatmin olmamış psikolojik ihtiyaçlarını tatmin etme amacı güdeceği düşünülmektedir.

Karar Verme Süreci

Psikolojik ve iktisadi açıdan bireyler karar verirken bütün çıktıları ve verdikleri kararın kendilerine maliyetlerini ölçmeye çalışırlar. Herhangi bir karar verme sürecinin sonucunda maliyetler sadece ekonomik maliyetler ve çıktılar şeklinde olmayabilir. Psikolojik açıdan bakıldığında bireyin karar verme sürecinde harcamış olduğu bilişsel çaba ve zamanın da maliyet

olarak görülmesi gerekir (Sharda ve Samsom, 2008). Higgins (2000) karar verme sürecinin anlaşılması için 3 konsept sunmaktadır;

Çıktıların Değeri: Birey karar verirken çıktıların değerini ve sürece yapmış olduğu katkıyı karşılaştırarak çıktıların göstermiş olduğu çabaya değip değmeyeceğini ölçmeye çalışır. Ayrıca alternatif kararlarla da karşılaştırıldıktan sonra iktisadi yaklaşımda fırsat maliyetlerine göre karşılaştırarak uygun olan alternatiflere yönelir. Yani çıktılar öncelikle alternatif kararlardaki çıktılarla daha sonra da sürecin genelinde katlanılan çabalarla karşılaştırılır.

Çıktıların Anlamı: Birey için çıktıların anlamı karar verme sürecini etkiler. Bireylerin yönelimlerine hitap eden durumlara ilişkin karar verme sürecinde çıktılar bireylerin yönelimlerine uygunsa bireyler tarafından tercih edilir. Dışsal motivasyon araçlarına bağımlı yani dışsal yönelimli bireyler için kabul edilme, onaylanma ve takdir edilme güdüsü baskın olacağından davranışlarını etkiler.

Öznel Uyum (Benlik Yönelimi): Bireylerin bireysel karar verme sisteminde önceliklerine, ihtiyaçlarına, durumlarına uygun çıktılar bireyler tarafından tercih edilir. Bireylerin benliklerini oluşturan amaçlara, öz düzenleme sistemlerine, beklentilerine, deneyimlerine uygun çıktıların bireyler tarafından tercih edileceği düşünülür.

Karar verirken bireylerin değerlendirme için kullanmış olduğu bu kriterler benlikleri ve dolayısıyla motivasyonlarıyla ilişkilidir. Çünkü bireyler temel psikolojik gereksinimleri tatmin edilmiş bir şekilde içsel ve dışsal belirleyenleri dengeli bir şekilde değerlendirebildiklerinde çıktıların ifade etmiş olduğu değerleri hem kendi açılarından hem de içinde yaşadığı toplum açısından düşünebilir. Diğer yandan çıktıların kendileri için ifade edeceği anlam da dengeli bir değerlendirme sonucu oluşacaktır. Vereceği kararları belirlerken iç ve dış motivasyon faktörlerine uyumlu bir değerlendirme süreci yapabilir. Yani öznel uyumu da yüksek olabilir. Bunun tersi durumda temel psikolojik gereksinimleri tatmin edilmemiş bireylerin öz yönelimi dengeli olmayacağı için içsel veya dışsal motivasyonlarının ağırlığı farklılaşacaktır. Tamamen tatmin edilmemiş psikolojik gereksinimlerinin tatmin edilmesi için onaylanma, takdir edilme, hırs, bencillik gibi motivasyonlarla hareket ettiğinde rasyonel olmayan değerlendirmeler de yapabilir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, çalışanların özyönelimlerinin girişimcilik üzerinden yaşam tatmini üzerindeki etkisinin ortaya konulmasıdır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Çalışanların öz-yönelimlerinin girişimcilik algıları üzerindeki etkisi nedir?
2. Çalışanların girişimcilik algılarının yaşam tatmini üzerinde etkisi var mıdır?
3. Çalışanların girişimcilik algıları özyönelim ve yaşam tatmini arasında aracı rol oynar mı?

Yöntem

Örneklem

Araştırma örneklemini 640 üniversite öğrencisi oluşturmakta olup yüzyüze yapılandırılmış soru formlarıyla kolayda örneklem yöntemiyle veriler toplanmıştır. Katılımcıların 375 tanesi lisans öğrencisi iken, 265 tanesi önlisans öğrencisidir. Katılımcıların 412 tanesi kadın, 228 tanesi erkektir. Katılımcıların 311 tanesi 1. sınıf, 90 tanesi 2. sınıf, 143 tanesi 3. sınıf, 96 tanesi 4. sınıf

öğrencisidir. Katılımcıların 211 tanesinin ailesinin gelir durumu asgari ücret düzeyinde, 260 tanesinin gelir düzeyi asgari ücretin 2200-4000 TL düzeyinde olduğu gözlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada Perren vd. (2012)'nin Öz-yönelim ve Diğer Yönelim Ölçeği 5'li Likert tipi ölçeği kullanılarak uygulanabilen 1 Kesinlikle Katılmıyorum'dan başlayarak 5 Kesinlikle Katılıyorum'a kadar devam eden bir skalada uygulanmıştır. Ölçek öz-yönelim ve diğer yönelim faktörlerinden oluşmaktadır (Perren vd., 2012). Bireysel Girişimcilik Algısını ölçmek için İncik ve Uzun (2017)'nin 5'li Likert tipi bireysel girişimcilik algısı ölçeği kullanılmış olup ölçek 1 Kesinlikle Katılmıyorum'dan başlayarak 5 Kesinlikle Katılıyorum'a kadar devam eden bir skalada değerlendirilmektedir (İncik ve Uzun, 2017). Yaşam tatmini algısını ölçmek için Dağlı ve Baysal (2016) tarafından Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan 5 maddelik likert tipi ölçek kullanılmıştır.

Veri Toplama Araçlarının Geçerlik ve Güvenirlikleri

Tablo 1. Değişkenlerin Geçerlik ve Güvenirlik Sonuçları

Ölçek Adı	KMO Barlett Küresellik Testi	Açıklama Sayısı, Madde Sayısı, Faktör Sayısı	Güvenirlik Sonuçları
Öz-yönelim	,827 (p<,01)	% 62, 9 Madde, 3 Faktör	,785
Yaşam Tatmini	,859 (p<,01)	% 62, 5 Madde, 1 Faktör	,849
Girişimcilik	,979 (p<,01)	% 59, 31 Madde,2 Faktör	,979

Araştırmada kullanılan ölçme araçlarına ilişkin geçerlik ve güvenirlik test sonuçları tablo 1'de verilmiştir. Sonuçlara göre ölçme araçlarının tamamının eşik değer olan ,70 Cronbach Alpha Güvenirlik değerinden yüksek güvenirlik derecesine sahip olduğu gözlenmiştir.

Bulgular

Değişkenler Arasındaki İlişki

Correlations		Mean	ÖzYönelim	YaşamTat	Girişimcilik
ÖzYönelim.	Pearson Correlation		1	,171**	,235**
	Sig. (2-tailed)			,000	,000
	Sum of Squ and Cross		157,103	50,332	65,622
	Covariance		,246	,079	,103
	Mean	2,6042			
YaşTatmini	Pearson Correlation			1	,446**
	Sig. (2-tailed)				,000
	Sum of Squares and			550,638	233,153
	Cross-pr				
	Covariance			,862	,365
Mean	2,5834				

	Pearson Correlation	1
	Sig. (2-tailed)	
Girişimcilik	Sum of Sq and Cross Covariance	495,824 ,776
	Mean	2,0013

N= 640 ** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Pearson korelasyon test sonuçlarına bakıldığında özyönelim ve girişimcilik arasında düşük düzeyde ve % 1'lik anlamlılık düzeyinde anlamlı ilişki ($R=,235^{**}$, $p<.01$), özyönelim ve yaşam tatmini arasında düşük düzeyde ve % 1'lik anlamlılık düzeyinde anlamlı ilişki ($R=,171^{**}$, $p<.01$), girişimcilik ve yaşam tatmini arasında orta düzeyde ve % 1'lik anlamlılık düzeyinde anlamlı ilişki ($R=,446^{**}$, $p<.01$) gözlenmiştir.

Aracılık Test Sonuçları

	R	R ²	MSE	F	df1	Df2	p
	,2351	,0553	,7342	37,3337	1,000	638,000	,0000
	Katsayı	Sta.Hat	T	P	LLCI	ULCI	
Sabit	-,0888	,0340	-2,6116	,0092	-,1555	-,0220	
ÖzYöneli	,4177	,0684	6,1101	,0000	,2835	,5519	
Bağımlı Değişken : Girişimcilik							
Doğrudan Etki							
	R	R ²	MSE	F	df1	Df2	p
	,4514	,2037	,6883	81,4993	2,0000	637,000	,0000
Bağımlı Değişken : Yaşam Tatmini							
	Katsayı	Sta.Hat	T	P	LLCI	ULCI	
Sabit	,0665	,0331	2,0083	,0450	,0015	,1314	
ÖzYöneli	,1312	,0681	1,9268	,0545	-,0025	,2649	
Girişimci	,4529	,0383	11,8140	,0000	,3776	,5281	
Toplam Etki							
	R	R ²	MSE	F	df1	Df2	p
	,1711	,0293	,8378	19,2470	1,000	638,000	,0000
Bağımlı Değişken : Yaşam Tatmini							
	Katsayı	Sta.Hat	T	P	LLCI	ULCI	
Sabit	,0262	,0363	,7228	,4700	-,0451	,0976	
ÖzYöne	,3204	,0730	4,3871	,0000	,1770	,4638	

Baron ve Kenny'nin aracılık modeline göre test edilen ilişkilerin analiz sonuçlarına bakıldığında bağımsız değişken olan öz-yönelim algısının aracı değişken olan girişimcilik algısını ik algısını % 42 arttırdığı ve girişimcilik üzerindeki değişimin % 6'sının öz-yönelim tarafından belirlendiği ($\beta= ,4177$, $R^2= ,0556$, $p<.01$) gözlenmiştir. Araştırmanın ikinci aşamasında girişimcilik gizli değişken olduğu durumda öz-yönelim algısının yaşam tatmini üzerindeki etkisine bakıldığında özyönelimin yaşam tatminini % 32 arttırdığı ve girişimcilik üzerindeki değişimin % 3'ünün öz-yönelim tarafından belirlendiği ($\beta= ,3204$, $R^2= ,0293$, $p<.01$) gözlenmiştir. Araştırmanın üçüncü aşamasında gizli değişken olan girişimcilik algısının öz-

yönelim ve yaşam tatmini arasındaki ilişkiden çekildiğinde öz-yönelimin yaşam tatmini üzerindeki etkisinin % 13'e düştüğü ve ilişkinin anlamsızlaştığı görülmüştür. Aynı zamanda yaşam tatmini üzerindeki değişimin % 20'sinin girişimcilik tarafından açıklandığı gözlenmiştir ($\beta = ,1312$, $R^2 = ,2037$, $p > ,05$). Process 3.0 uygulamasının SPSS 21'e entegre edilmesiyle uygulanan bu test sonuçlarına göre girişimcilik algısının öz-yönelim ve yaşam tatmini arasındaki ilişkide tam aracı rol oynadığı gözlenmiştir.

Tartışma

Öz-yönelim konulu çalışmalara bakıldığında bu araştırma modelindeki gibi bir araştırmaya konu edilmediği görülmektedir. Araştırmada hem örgütsel psikoloji hem de gelişim psikolojisi değişkenlerini birarada tutması açısından kayda değer sonuçlar içermektedir. Araştırma öncelikle özyönelim ve girişimcilik arasındaki ilişkiyi konu alan ve alanyazın taraması şeklinde yazılan bir kitap bölümünden türetilmiştir. Benlik yönelimi yada özyönelim kavramını çözümleyerek işletme literatüründe farklı değişkenlerle kullanılması zor bir süreç sonunda olmuştur.

Araştırmada anket sonuçlarına bakıldığında ortalamaların genelde kararsız yada fikrim yok düzeyinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu ise katılımcıların bu tür algı ve tutum türleriyle karşılaşmadığını ya da maddeleri tam olarak anlayamadığını düşündürmektedir. Örneklemin sayısının yüksek olması bu algının yaygınlığını göstermektedir. Kültüre özel tutum ve algı ölçme araçlarının kullanılması daha işlevsel olabilir.

Öz belirleme kuramı çerçevesinde yürütülen bu çalışmada çıkans sonuçlar özyönelim ve motivasyon türleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışan Randelovic and Todorovic'in (2015) çalışmalarını desteklemektedir. Randelovic ve Todorovic'in (2015) çalışmaları da Öz-yönelim kuramı çerçevesinde yürütülmüştür. Ayrıca girişimcilik ve öz-yönelim arasındaki ilişkiyi araştıran Shane vd.nin (2003) çalışma sonuçları da desteklenmektedir. Yalnız yukarıda da ifade edildiği gibi alanyazında genellikle girişimcilik bağımlı değişken olarak ele alınmış olmasına rağmen kuramsal altyapıda ifade edildiği gibi bu çalışmada girişimcilik öz-yönelimin bir fonksiyonu olarak görülmüştür. Freud'un gelişim dönemlerinde değindiği girişimci kişilik kavramından yola çıkılarak oluşturulan bu modelde benlik yönelimli bireylerin yaşam tatmini elde edebilmeleri için yetenek ve becerilerini ortaya koyabilecek girişimsel faaliyetlerde bulunması gerektiği önerilmiştir.

Sonuçlar ve Öneriler

Öz belirleme kuramı çerçevesinde modellenen araştırmada bireylerin psikolojik gereksinimleri olan özerklik, yetkinlik ve ilgililik ihtiyaçları doğrultusunda bireylerin benliklerinin girişimcilik davranışları üzerinde olumlu etkisinin olacağı ve girişimcilik davranışları gösterdikçe öz-yönelimli bireylerin yaşam tatmini elde edebileceği düşünülmüştür. Kuram çerçevesinde daha önce yapılan çalışmalara bakıldığında bu araştırmanın girişimcilik davranışı üzerinden yaşam tatminini içine alması araştırmanın güçlü ve özgün yanını oluşturmaktadır.

Yaşam memnuniyetinin belirleyenlerini psikolojik (içsel) ve fiziksel (dışsal) olarak ele almak mümkün olup bu çalışmada bireylerin psikolojik gereksinimlerini doyumak maksadıyla girişimciliğe yöneldikleri ve girişimcilik davranışları gösterdikçe yaşam memnuniyeti elde ettikleri bilinmektedir. Yapılan araştırmalarda girişimci bireylerin daha fazla öznel iyi oluşa sahip olduklarının gözlenmesi (Van der Zwan vd., 2018) araştırmaya iten motivatörlerden biridir. Girişimcilik ile yaşam tatmini arasında ilişki olmasına rağmen girişimciliğin psikolojik motivatörlerini bu araştırmada sunulduğu gibi ortaya koyan çalışmaya rastlanmamıştır. Bunun

yanında yaşam tatminini mesleki tatmin bağlamında ele alan çalışmalarda mevcut olup bu çalışmalar McClelland'ın Başarı İhtiyacı Kuramı çerçevesinde değerlendirilebilir. Oysa bu çalışma da yaşam tatmini psikolojik ihtiyaçların tatmini bağlamında değerlendirilmiştir. Bu yüzden genel yaşam tatmini olarak da adlandırılabilir.

Hodgins ve Knee'nin (2002) motivasyonun bireylerin benlik yönelimlerinden etkilendiği iddiası girişimcilik davranışları üzerinde benlik yöneliminin etkisi olabileceğini düşündürmüştür. Dengeli bir benlik yönelimine sahip olan birey verdiği kararlarda kendisine de içinde yaşadığı toplumdaki diğer bireylere de dengeli bir yaklaşım sergiler. Tamamen diğer yönelimli veya kendi yönelimli davranışlar patolojik psikolojik rahatsızlıklar olarak kabul edilmekte ve sağlıksız zihinsel durumu göstermektedir. Bireyin vereceği girişimsel kararlarda çıktılar ve kaynakları dengeli bir yönelimle değerlendirmesi durumunda rasyonel karar verebileceği düşünülebilir. Hodgins ve Knee'nin kuramındaki bütünleşik benlik çerçevesinde birey girişimsel kararlarını rasyonel olarak verebilir.

Araştırma ayrıca girişimciliğin belirleyeni olarak bilişsel farkındalık algısını ele alan Yener vd.'nin (2018) çalışmasındaki sonuçları da desteklemekte olup bu tür çalışmalar girişimciliğin sadece fiziksel kaynaklara dayalı yorumlanmasının olumsuzluğunu vurgulamaktadır.

Bu açıdan psikolojik ve fiziksel belirleyenlerin bir arada tutulduğu analitik çalışmalara ihtiyaç duyulmakta olup gelecekte yapılacak çalışmalar için konu olabilir. Ayrıca girişimcilik eğitimlerinde bu tür çalışmalar çerçevelerinde programlar revize edilebilir. Araştırma sonuçlarının kullanılacağı en önemli alan olarak eğitim alanı görülmektedir. Eğitimin her aşamasında öğrencilerin girişimci davranışları öz-yönelimlerinin desteklenmesiyle geliştirilebilir. Bu açıdan öğrencilerin tecrübe kazanmasına dönük, öğrenci merkezli uygulamayı içeren eğitim ve öğretim yaklaşımı olumlu sonuçlar verebilir. Girişimcilik günümüzde genellikle ticari alanda kullanılan bir kavram olmasına rağmen gelişimsel psikolojide gelişim dönemlerinde ortaya çıkan ve desteklendiğinde bireyin gelecekteki yaşamını olumlu etkileyen bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Bu açıdan bireylerin öz-yöneliminin bireylerde küçük yaşlardan itibaren girişimci davranışları desteklenerek geliştirilebileceği düşünülebilir. Görüldüğü gibi hem öz-yönelim hem de girişimcilik birbirlerini karşılıklı olarak etkileyen özellikler barındırmaktadır.

Ayrıca bilişsel farkındalık ve temel benlik değerlendirmeleri gibi değişkenler de yönelim olgusunun boyutlarını ortaya koymada araştırma değişkeni olarak kullanılabilir.

Kaynakça

- Colantonio, A. (2009). *Social Sustainability: A review and Critique of Traditional versus Emergin Themes and Assessment Methods*, Horner, M., Price, A., Bebbington, J. and Emmanuel, R., (eds.) SUE-Mot Conference 2009: Second International Conference on Whole Life Urban Sustainability and its Assessment: conference proceedings. Loughborough: Loughborough University, 2009, 865- 885.
- Dağlı, A. ve Baysal, N. (2016). Yaşam Doyum Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59), 1250-1262.
- Cutler, I. (2005). *Cynicism from Diogenes to Dilbert*. North Carolina: McFarland & Company.

- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behaviour. *Psychological Inquiry*, 11, 227-268.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2002). *Handbook of Self-Determination Research*. Rochester, The University of Rochester Press.
- Festinger, L. (1957). *A Theory of Cognitive Dissonance*. Palo Alto, CA, Stanford University Press.
- Fiske, S. T., & Taylor, S. E. (1991). *Social Cognition*. New York, McGraw-Hill Inc.
- Greenfield, P., Keller, H., Fuligni, A., & Maynard, A. (2003). Cultural pathways through universal development. *Annual Review of Psychology*, 54, 461-490.
- Higgins, E. T. (1989). *Self-discrepancy theory: What patterns of self-beliefs cause people to suffer?* In L. Berkowitz (Ed.) *Advances in Experimental Social Psychology* (Vol. 22, pp. 93-136). San Diego, CA, Academic Press.
- Hodgins, S. H., & Knee, R. C. (2002). *The integrating self and conscious experience*. In E. L. Deci & R. M. Ryan (Eds.) *Handbook of Self-Determination Research* (pp. 87-100). Rochester, The University of Rochester Press.
- Irwin, T. (1988). *Aristotle's first principles*. New York: Oxford University Press.
- İncik, E. Y. ve Uzun, N. B. (2017). Bireysel Girişimcilik Algı Ölçeği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(39).
- Kanbur, E. (2018). Aşırı İş Yükünün İş ve Yaşam Doymu Üzerindeki Etkisi: İşe Bağlı Gerginliğin Aracı Rolü, *İş ve İnsan Dergisi*, 5(2), 125-143
- Kanbur, E. ve Erol, A. (2017). Havacılık Çalışanlarının Yaşam Doymununun Demografik Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi, *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 17,50-64
- Karaman, M. A. (2016). *The Relationship Among Life Satisfaction, Academic Stress, Locus of Control and Achievement Motivation: A Comparison of Domestic and International Students*. Unpublished Doctoral Thesis, University of Texas.
- Kasser, T., & Ryan, R. M. (1996). Further examining the American dream: Differential correlates of intrinsic and extrinsic goals. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 280-287.
- Kohut, H. (1971). *The Analysis of Self*. New York, International University Press.
- Markus, H.R., & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review* 98(2), 224–53.
- Moosavi, S.(2018), Self-Monitoring in Individualist and Collectivist Culturesx *Brescia Psychology Undergraduate Honours Theses*. 18. https://ir.lib.uwo.ca/brescia_psych_uht/18
- Oyserman, D., Coon, H.M. & Kemmelmeier, M. (2002). Rethinking individualism and collectivism: Evaluation of theoretical assumptions and metaanalysis. *Psychological Bulletin*, 128(1), 3-72.

- Perren, S., Forrester-Knauss, C. ve Alsaker, F.D. (2012). Self and other oriented social skill: Differential association with children's mental health and bullying roles. *Journal for educational research online* 4(1). 99-123.
- Randelovic, K., & Todorovic, D. (2015). Relations between certain types of motivation and self orientation . *International Journal of New Trends in Education and Tjeir Implications*, 6 (3).
- Santora, K. A. (2013). *Exploring Self Orientation in personal narratives of mental health among a Lationa Clinical Sample*, Unpublished Doctoral Thesis, Northeasterns University, 2013.
- Saphier J. , Bidga-Peyton, T., & Pierson, G. (1989). *How to Make Desicions What Stay Made*. Association for Supervision and Curriculum Development. Alexandria: VA.
- Sharda, S. N. & Samsom, K. J. (2008). *The Spirit of Entrepreneurship*. Springer: New York.
- Shane, S., Locke, E. A., & Collins, C. J. (2012). Entrepreneurial motivation. *Human Resource Management Review*, 13(2), 257-279.
- Singelis, T.M., Triandis, H.C., Bhawuk, D.P.S., & Gelfand, M.J. (1995). Horizontal and vertical dimensions of individualism and collectivism: *A theoretical and measurement refinement*. *Cross-Cultural Research*, 29(3), 240-275.
- Snyder, C. R., & Lopez, S. J. (2007). *Positive psychology: The scientific and practical explorations of human strengths*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Stumpf, S. E., & Fieser, J. (2008). *Philosophy: History and readings* (8th Ed.). Boston: McGraw Hill.
- Triandis, H.C. (1994). *Theoretical and methodological approaches to the study of collectivism and individualism*. In U.Kim, H.C. Triandis, C.Kagitcibasi & G. Yoon (Eds.) *Individualism and Collectivism* (pp. 41-51), Thousand Oaks, CA: Sage.
- Van der Zwan, P., Hessels, J., & Rietveld, C. A. (2018). Self-employment and satisfaction with life, work, and leisure. *Journal of Economic Psychology*, 64, 64–88.
- Yener, S. (2018). *Girişimcilik ve Benlik*, Ayşe Dilek Öğretir Özçelik ve Mehmet Nur Tuğluk (Ed.). " 21. YY. Becerileri ‘', Pegem Yayınevi.
- Yener, S., Arslan, A., Demirtaş, Ö. (2018). The mediating role of temperament and character on the relationship between mindfulness and entrepreneurial personality, *JEEMS*, 23 (3) 2018, 347 – 368
- Yener, S. ve Salur, S. (2017). Girişimciliğin belirleyeni olarak girişimsel özyeterlilik. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2); 1337-1354.
- Yeniçeri, Z. (2013). *Impact of Self Orietations on Well-Being During Adulthood: The Mediating Roles of Meaning in Life, Attitudes Towards Death and Religious Outlook*. Metu University Unpublished Doctoral Thesis.
- Zorlu, K. ve Tetik, F. (2018). Girişimci Liderlik Davranışının Çalışan Yaratıcılığına Etkisi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39, 297-307.